

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

12-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00-TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahammadovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy hodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00-IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00-FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00-YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich - yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00-PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pyedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna - pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00-PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00-SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00-SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayeov Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar bo‘yicha dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefonlar:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Turg'unov Sherzod Abduvositovich

FARG'ONA VILOYATI SANOAT KORXONALARINING MODDIY-TEXNIK HOLATI VA ULARNING SANOAT ISHCHILARINING MEHNAT MUHOFAZASIDAGI AHAMIYATI HAQIDA AYRIM FIKR MULOHAZALAR (Farg'ona viloyatida 1950-1970-yillarda chop etilgan vaqtli matbuot nashrlarida e'lon qilingan maqolalar tahlili asosida) 13-19

Qalandarov Hamza Hamroqul o'g'li

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA YURITGAN ATEISTIK SIYOSATI VA XUDOSIZLAR JAMIYATI FAOLIYATI 20-23

Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich

XVIII-XIX ASRLARDA XIVA XONLIGINING ERON VA ROSSIYA BILAN SIYOSIY VA IJTIMOYIY ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR 24-32

Соъуб Раъноев

KAMBAFALLIK VA UNI QISQARTIRISH MUAMMOLARI 33-42

Abdimov O'zbek Bektemirovich

MARKAZIY OSIYO MINTAQASIGA ILMIY QARASHLAR VA KONSEPTUAL MASALALARNING AYRIM JIHATLARI 43-48

Toshpulatov Nurbek Boboqul o'g'li

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA SAMARQAND VILOYATI BOZORLARI VA KARVONSAROYLARI TARIXI 49-53

Temirova Munira

ESKI TERMIZ SIMOVKO'ZACHALARI HAQIDA AYRIM MULOHAZALAR 54-58

Sattorova Shahlo

SHAYBONIYLAR DAVRIDA JO'YBOR XO'JALARINING BUNYODKORLIK FAOLIYATI 59-63

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Yazdonova Saxiba Kurbanovna

KIBERMAKON: TA'LIM, TARBIYA VA IQTISODIY TA'SIR TENDENSIYALARI 64-72

Taniev Ahmadjon Bahromovich

TUРИЗМ, ГЛОБАЛЛАШУВ ВА САВДО: УЛАРНИНГ АТРОФ-МУХИТГА ТАЪСИРИ 73-82

Ходжаниязов Элбек Сардоревич

XORAZM VILOYATI DA TURIZM TRANSPORTI XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI TAHLILI 83-93

Raximov Bahromjon Ibroximovich, Ibrohimova Maqsuda Muhammadjon qizi

O'ZBEK SANOATINING INNOVATSION TARAQQIYOTI VA IQTISODIY O'SISHDAGI ROLI 94-99

Ahmedov Adham Djalolovich

AHOLI BANDLIGINI TA'MINLASHDA FUQAROLARNING O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISH 100-105

Ablazov Nurillo Xusanboyevich

QURILISH KORXONALARI DEBITORLIK VA KREDITORLIK QARZLARINI HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 106-112

<i>Абдурахманов Мухторали</i> ЎУДУДИЙ КЛАСТЕРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОСҚИЧЛАРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ	113-116
<i>Poshokulova Mohigul</i> BILIMLAR IQTISODIYOTINING ZAMONAVIY SHAKLLARI MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIM TIZIMIDA	117-122
<i>Toxirov Akbarxon Toirxon o'g'li</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH ORQALI KORXONANING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH: YANGI IMKONIYATLAR VA TAHIDDLAR	123-131
<i>Sayfutdinova Nigina Furkatovna</i> O'ZBEKISTONDA INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISH ASOSIY AHAMIYATLARI	132-135
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Shakarov Oybek Xudoyberdi o'g'li</i> O'ZBEK XALQI ETOSFERASIDA KORRUPTION MUNOSABATLAR PAYDO BO'LISH SABABLARINING FALSAFIY TAHLILI	136-139
<i>Жўрамуродов Нодир Ғайбуллаевич</i> ЖАДИДЛАР ФАЛСАФАСИДА МИЛЛИЙ ҒОЯ, МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА МИЛЛИЙ ҚАРАШЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШИ	140-144
<i>Sayidova Muhabbat G'afforovna</i> GLOBAL AXBOROTLASHUV TENDENSIYALARINING MILLIY VA MA'NAVIY QADRIYATLARGA TA'SIRI	145-149
<i>Kuraxmedov Azamat Erkinovich</i> SAMARQAND JADIDCHILARINING TURKISTON MA'RIFATPARVARLIK FALSAFASI RIVOJIDA TUTGAN O'RNI	150-153
<i>Umarova Feruza Rozibayevna</i> O'ZBEK XALQI MA'NAVIY MADANIYATI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI	154-156
<i>Samijonov Azizbek Ismoiljon o'g'li</i> KIBERXAVFSIZLIKNI TA'MINLASHNING FALSAFIY-KONSEPTUAL TAHLILI	157-161
<i>Begbudieva Parvina Shoxruxovna</i> THE CONTRIBUTION OF MAHMUDHODJA BEHBUDI TO THE FORMATION AND DEVELOPMENT OF EDUCATION SYSTEM OF TURKESTAN	162-166
<i>Aytbayev Mansurbek Yusupovich</i> MAHMUD AZ-ZAMAXSHARIY AQL-ZAKOVAT TO'G'RISIDA	167-173
<i>Muslimov Sherzod Akbarovich</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MA'NAVIY MEROSI: JAMIYAT, SIYOSAT VA SHE'RIYAT	174-178
<i>Jantayev Maqsud Ibragimovich</i> MUHAMMAD AL-XORAZMIY: MATEMATIKADAN FALSAFAGACHA BO'LGAN ILMIY IZLANISHLAR	179-184
<i>Norova Malika Fayzulloyevna</i> TASAVVUF TA'LIMOTI VA UNING SAYFIDDIN BOXARZIY DUNYOQARASHIGA TA'SIRI	185-191

<i>Gulova Anorgul Axtamovna</i> O‘ZBEKISTONDA ALISHER NAVOIY ASARLARIGA BO‘LGAN MUNOSABAT	192-196
<i>Absattorov Baxtiyor Mamarasulovich, Karimova Gulchehra Abdulkarimovna</i> BURCH VA MAS‘ULIYAT TUSHUNCHALARINING TARIXIY-NAZARIY, AN‘ANAVIY VA ZAMONAVIY TALQINI	197-205
<i>Berdikulov Chingiz Dusmuradovich</i> IJTIMOIY MULOQOT-SHAXS INTELLEKTUAL MADANIYATINING SHAKLLANISH OMILI	206-211
<i>Mamarasulov Baxriddin Shakasimovich</i> MILLIY-MA‘NAVIY YUKSALISH – MAMLAKATIMIZ MA‘NAVIY TARBIYA TIZIMINING YANGI STRATEGIYASI SIFATIDA	212-216
<i>Nurmatov Kamaridin Shamsiyevich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA ADOLAT TUSHUNCHASINING O‘RNI	217-221
<i>Bekpo‘latov Ulug‘bek Rahmatulla o‘g‘li</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGINI TA‘MINLASHNING DIALEKTIK TAHLILI	222-228
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Berdiyeva Muqarrama Anvarovna, Chernova Natalya Vasильevna</i> СТРАТЕГИИ ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКОГО ПОДХОДА ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	229-234
<i>Жамаҳматов Каромиддин Айнилло ўғли</i> БУРҲОНИДДИН ТЕРМИЗИЙ АСАРЛАРИНИНГ САЛЖУҚИЙЛАР ДАВРИДА ЯРАТИЛГАН ТАСАВВУФИЙ МАНБАЛАРГА ТАЪСИРИ	235-243
<i>Temirova Aziza Muzaffarovna, Uralova Oysuluv Poyan qizi</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA “KO‘K” SIFAT BELGISINING SEMANTIК XUSUSIYATLARINING TADQIQI	244-247
<i>Mansurova Mohinur Akmal qizi</i> HAJVIY TAFAKKUR TABIATI – SATIRA VA YUMOR TUSHUNCHASI	248-252
<i>Яркулова Фотима Усмановна, Исломова Марьям</i> ИМЕННОЕ ПРЕДЛОЖЕНИЕ В ПОВЕСТЯХ И.С.ТУРГЕНОВА	253-257
<i>Murodova Muqadas Ikromovna</i> XX ASR INGLIZ VA O‘ZBEK ADABIYOTIDA YARATILGAN SATIRIK ASARLAR TADQIQI	258-263
<i>Ruzmatova Gulnara Kulmamatovna</i> O‘ZBEK ADABIYOTIDA LATIFA JANRI TARAQQIYOTI VA TAHLILI	264-268
<i>Davronov Shekroz Abrorovich</i> OG‘ZAKI TARJIMA VA UNDA KOMPRESSIYANING ROLI	269-273
<i>Begmatov Azizbek Tursunbayevich</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ONOMASTIK BIRLIKLAR TADQIQI	274-280
<i>Ibragimova Moxiraxon Anvarovna</i> NUTQIY AKTLAR TASNIFI	281-285
<i>Расулова Истода Абдулатифовна</i> К ПРОБЛЕМЕ ДЕФИНИЦИИ ЯЗЫКОВЫХ УНИВЕРСАЛИЙ: ИССЛЕДОВАНИЕ ИНВАРИАНТНЫХ СВОЙСТВ В КОНТЕКСТЕ ЯЗЫКОВОЙ ВАРИАТИВНОСТИ	286-293

<i>Obidova Go'zalxon Ma'rufjon qizi</i> O'ZBEK TILIDA OMAD VA OMADSIZLIKNI NOMLOVCHI LEKSIK VA FRAZEOLGIK BIRLIKLAR	294-299
<i>Furkatova Maxliyo To'lqin qizi</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI SHAXS-SON KATEGORIYASI	300-309
<i>Baxramov Xabibillo Sadikovich</i> INGLIZ TILIDA "POISON-ZAHAR" KONSEPTINING SEMANTIK XUSUSIYATLARI	310-315
<i>Тухтаев Сирожиддин Тошпўлатович</i> ПАРЕМИОЛОГИЯДА САХИЙЛИК КОНЦЕПТИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ	316-323
<i>Qiyomov Shohabbosxon Sharofiddin o'g'li</i> XATTOTLIK SAN'ATINING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	324-327
<i>Sobirjonova Muxlisa Sobirjonovna</i> YOLG'IZLIK FENOMENINING PSIXOLOGIK, IJTIMOY VA EKZISTENSIAL ASPEKTLARI	328-331
<i>Qayumova Mohinur Murodullayevna</i> LEXICAL-SEMANTIC FEATURES OF THE CONCEPT «STEP» IN THE ENGLISH LANGUAGE	332-337
<i>Sayipova Dilafruz Rahimovna</i> O'ZBEK NASRI TARAQQIYOTIDA "BOBURNOMA"NING AHAMIYATI	338-342
<i>Diyarov Akmal To'lqin o'g'li</i> INGLIZ TILIDAGI BOG'DORCHILIK TERMINLARINING GENETIK-ETIMOLOGIK TAVSIFI	343-348
<i>Атаназарова Шохида Бахрамовна</i> РЕКЛАМАДА ИЛЛОКУЦИЯ ВА ПЕРЛОКУЦИЯНИНГ АМАЛГА ОШИШИДА БИЛБОРДЛАРНИ АҲАМИЯТИ (РЕКЛАМА БАННЕРЛАРИ МИСОЛИДА)	349-353
<i>Matadqulova Kamila Abduxoliqovna</i> ANCIENT EGYPTIAN LITERATURE: THE OLD, MIDDLE AND NEW KINGDOMS	354-364
<i>Alimova Dilrabo</i> SHARQ ADABIYOTIDA QASIDANING TARIXIY TAKOMILI	365-373
<i>Abduqaxxorova Nargiza Rustamovna</i> RUS VA O'ZBEK TILLARIDAGI TOPISHMOQLARNING LINGVOKULTUROLOGIK TADQIQI	374-379
<i>Курбонова Нодира Розиковна, Пулатова Сабина Шарифовна</i> ЛИТЕРАТУРНЫЙ АНАЛИЗ ТЕМЫ УТРАЧЕННОЙ РОДИНЫ В РОМАНЕ ВЛАДИМИРА НАБОКОВА «МАШЕНЬКА»	380-390
<i>Khamidov Tohirjon Olmos ogli</i> ANALYSIS OF TYPES OF ENGLISH PHRASAL VERBS ACCORDING TO THE STRUCTURE	391-396
<i>Umurzakova Kommuna Xursanovna</i> O'ZBEKISTON IJTIMOY TARMOQLARIDA YOSHLAR NUTQIDAGI O'ZGARISHNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI	397-402
<i>Habibullayeva Shoira Shukurillayevna</i> ONA TILI DARSIDA GAP BO'LAKLARI VA ULARNI TAHLIL QILISH METODIKASI	403-406

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

- Itomov Nurillo Fayzullayevich*
ТА’МИНЛОВЧИ ТО’ЛОВ – МАЖБУРИЯТЛАРНИ ТА’МИНЛАШНИНГ
ЯНГИ УСУЛИ СИФАТИДА 407-414
- Салаев Нодирбек Сапарбаевич*
ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА ДЕКРИМИНАЛИЗАЦИЯ: МОҲИЯТИ,
ТУРЛАРИ ВА АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 415-431
- Ходжиев Юнус Мухитдинович*
МУЛК ҲУҚУҚИ БЕКОР БЎЛИШИНИНГ ШАХС ИХТИЁРИГА БОҒЛИҚ БЎЛМАГАН
АСОСЛАРИНИ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШ 432-436
- Сайдивалиева Хуршида*
БОЛАЛАРНИ ОИЛАГА ТАРБИЯГА БЕРИШ ЮЗАСИДАН ВУЖУДГА КЕЛУВЧИ
МУНОСАБАТЛАРНИ КЕЛИШУВЛАР АСОСИДА ТАРТИБГА СОЛИШ
МАСАЛАЛАРИ 437-445
- Миқитов Вобур*
THE LEGAL NATURE OF E-COMMERCE IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 446-451
- Raimova Nargiza Doroyevna, To‘uchiyeva Bahora Otabekovna*
PREVENTING FALSE AND MANIPULATIVE ADVERTISING IN SOCIAL NETWORKS 452-459
- Чориева Хуршидабону Хуррам қизи*
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИК ОРГАНЛАРИНИНГ
ҲУҚУҚЛАРИ ВА МАЖБУРИЯТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ 460-468
- Toshkanov Nurbek Bahriddinovich*
UNDIRUVNI INTELLEKTUAL MULK OBYEKTLARIGA BO‘LGAN HUQUQLARGA QARATISHNING
AYRIM FUQAROLIK-HUQUQIY MASALALARI 469-478
- Kubaeva Ismigul Farhod qizi*
CHALLENGES OF BLOCKCHAIN TO LAW AND STATE 479-484
- Юсупов Ўктамбой Абсаматович*
ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ СОҲАСИДАГИ КОРРУПЦИЯВИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИККА ҚАРШИ
КУРАШДА ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ
ИСТИҚБОЛЛАРИ 485-491
- Баходирова Сабина Улугбек кизи*
РОЛЬ ЭКСПЕРТИЗЫ ПРИ КВАЛИФИКАЦИИ УМЫШЛЕННОГО ТЯЖКОГО ТЕЛЕСНОГО
ПОВРЕЖДЕНИЯ 492-503
- Эгамбердиев Ферузбек Аскаржон угли*
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА ХОДАТАЙСТВ КАК СПОСОБ
ЗАЩИТЫ ПРАВ УЧАСТНИКОВ НА ДОСУДЕБНОМ ЭТАПЕ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССА
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 504-508
- Ibrohimov Behzodbek Bahromjon o‘g‘li*
O‘ZBEKISTONDA MOLIVAVIY HUQUQIY MUNOSABATLAR ASOSI VA AHAMIYATI 509-520

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

- Ibraximov Sanjar Urunbayevich*
SPORT MASHG‘ULOT JARAYONINI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY YO‘LLARI
VA TAMOIYILLARI 521-531

<i>Urazkulova Anna Vitalyevna</i> OLIJ TA'LIMDA RUS TILI FANINI O'QITISHDA MUSTAQIL TA'LIMNING TOPSHIRIQLARINI ILMIY-PEDAGOGIK AHAMIYATI	532-537
<i>Қаршиева Дилбар Эшпулатовна</i> ПЕДАГОГИК КОМПЕТЕНЦИЯЛАРНИ ШАКЛЛАНИШИДА МАЛАКАВИЙ АМАЛИЁТНИНГ ЎРНИ	538-542
<i>Ajiyeva Muxabbat Baxtibayevna</i> KIMYO FANI BO'YICHA MASHG'ULOTLARNI FANLARARO INTEGRATSIYA ASOSIDA TASHKIL ETISH	543-547
<i>Fayzullayeva Gulchexra Sharipboyevna</i> O'QITUVCHILARNI KASBIY RIVOJLANTIRISHDA QIYOSIY TAHLIL: JARAYON VA FAOLIYATLI YONDASHUV	548-556
<i>Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna</i> SHIFTING THE FOCUS OF CORPUS LINGUISTICS FROM RESEARCH TO CLASSROOM PRACTICE	557-562
<i>Акрамова Умеда Салиевна</i> ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИКТ ДЛЯ УЧАЩИХСЯ С НЕРУССКИМ ЯЗЫКОВЫМ ФОНОМ	563-574
<i>Abdusattarova Zaynab Abdujalil qizi</i> МАТЕМАТИКА FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	575-582
<i>Boboqulov Chori Urolovich</i> SHAHMAT O'YINI ORQALI BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	583-587
<i>To'xtayev Hasan Toshpo'latovich</i> ZAMONAVIY MAKTAB O'QUVCHILARINI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASHDA KOGNITIV- PSIXOLOGIK TO'SIQLARNING TA'SIRI	588-591
<i>Yaqubov Fazliddin Muxitdinovich</i> JISMONIY TARBIYA VA SPORT MUTAXASSISLARI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	592-599
<i>Rahimova Dilshoda Baxriddinovna, Turatosheva Sadoqat Raxmatullayevna</i> OLIJ TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISH (SOTSIOLOGIK TAHLIL)	600-607
<i>Мадаминова Наргизахон Жахонгир қизи</i> МАКТАБГАЧА ЁШДАГИ БОЛАЛАРГА МОСЛАШТИРИЛГАН ВИРТУАЛ ЎҚИТИШ УСУЛЛАРИ	608-611
<i>Qodirov Xasanboy Oribjonovich</i> RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TEXNIKA OLIIY TA'LIM SOHASI MUTAXASSISLARDA KASBIY-IJODIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	612-618
<i>Aliyeva Iroda Otabek qizi</i> МАКТАБГАЧА TA'LIMGA XORIY TAJRIBASINI QO'LLASH BO'YICHA MAVJUD TA'LIM TALABLARINING TASNIFI YUZASIDAN TAHLILLAR	619-623

<i>Ro'zimurodov Ilyos Azamat o'g'li</i> O'RTA ASRLAR MARKAZIY OSIYO MUTAFAKKIRLARINING CHOLG'USHUNOSLIKKA OID NAZARIYALARI: ABU NASR FOROBIYNING MUSIQIY TADQIQOTLARI	624-628
<i>Yaxshiboyeva Shahnoza Bahodir qizi</i> JAHON AXBOROT RESURSLARI ORQALI TALABALARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI	629-634
<i>Салиев Улугбек, Салиева Низора</i> ОБЩЕНИЕ МЕДИЦИНСКОГО РАБОТНИКА: РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ В ПРАКТИКЕ	635-640
<i>Маматкулова Угилжон Эшмирза кизи, Абдуллаева Дилбар Алимбаевна</i> МЕТОДИЧЕСКАЯ ИНФОРМАЦИОННАЯ ПЛАТФОРМА ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА, ИЗУЧАЮЩИХ АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК, И ПУТИ ЕЕ РЕАЛИЗАЦИИ	641-647
<i>Муминова Офтобхон Каримовна</i> ИСТОРИЯ ЛАТИНСКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНЕ: ОТ АНТИЧНОСТИ ДО СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНОВ	648-653
<i>Ахмедова Уктамхон</i> РОЛЬ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПОВЫШЕНИИ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЗАНЯТИЙ РУССКОГО ЯЗЫКА В МЕДИЦИНСКОМ ВУЗЕ	654-659
<i>Sattarova Markhabo Raxmonkulovna</i> TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	660-664
<i>Nuriddinova Robiya Bekjonaliyevna</i> МАКТАВГАЧА ВА БОШLANG'ICH TA'LIMDA МАТЕМАТИКА MASHG'ULOTLARINING UZVIYLIGINI TA'MINLASH YO'NALISHLARI	665-670

Received: 30 November 2024

Accepted: 5 December 2024

Published: 15 December 2024

Article / Original Paper

THE IMPORTANCE OF DEVELOPING 21ST CENTURY SKILLS OF PRIMARY CLASS STUDENTS IN TEACHING MATHEMATICS THROUGH PROJECT-BASED LEARNING

Abdusattarova Zaynab,
PhD student at JSPU

Abstract. In today's modern world, consumers of education must be equipped with 21st century skills, in particular, competencies related to solving real-life problems, in order to ensure competitiveness in the global economy. The PBL approach is a convergent mixed method to identify students' 21st century skills, including the collaborative, problem-solving, and critical thinking skills of the 4C model embedded in current next-generation textbooks. In this article, the importance of project-based education, convergent method in teaching mathematics in primary grades is highlighted.

Keywords: consumers of education, 21st century skills, PBL approach, collaboration, critical thinking, ability, innovation, project, modern textbook, issue, methodology, globalization, information, program.

MATEMATIKA FANINI LOYIHAVIY TA'LIM TEXNOLOGIYASI ORQALI O'QITISH ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA XXI ASR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI

Abdusattarova Zaynab Abduljalil qizi,
JDPU tayanch doktoranti
E-mail: jonuzoqovazaynab@gmail.com

Annotatsiya. Hozirgi zamonaviy dunyoda ta'lim iste'molchilari global iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni ta'minlash uchun XXI asr ko'nikmalari, xususan, real hayotiy muammolarni hal qilish bilan bog'liq kompetensiyalar bilan qurollanishi kerak. LAT yondashuvi o'quvchilarning XXI asr ko'nikmalarini, jumladan, hozirgi yangi avlod darsliklariga singdirilgan 4K modelining hamkorlik, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatini aniqlash uchun konvergent aralash usulidir. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda loyihaga asoslangan ta'limning konvergent usulining ahamiyati yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim iste'molchilari, XXI asr ko'nikmalari, LAT yondashuvi, hamkorlik, tanqidiy fikrlash, qobiliyat, innovatsiya, loyiha, zamonaviy darslik, masala, metodik, globalashuv, axborot, dastur.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I12Y2024N80>

Kirish. Bugungi kunda hozirgi zamon o'quvchisi portretida albatta XXI asr ko'nikmalari bo'lishi kerak, ishlab chiqarishga innovatsion yondashuvni qo'llashdan asosiy maqsad ham shu. Qolaversa, ta'limning asosiy maqsadi – o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki olgan bilimlarini hayotda qo'llay olishga o'rgatishdan iborat [3; 1-5-b.]. 2020-yilgi O'zbekiston Respublikasi Milliy o'quv dasturida maktab o'quv dasturlarini ilg'or xorijiy tajriba asosida takomillashtirish mexanizmini yaratish vazifasi qayd etilgan bo'lib, uning ijrosi sifatida 2023-

2024-o'quv yilidan boshlab boshlang'ich sinflarning darsliklari jahon ta'lim standartlariga muvofiq 4K modeli asosida ta'lim joriy etildi. Zamonaviy darsliklar asosida tashkil etilayotgan o'quv mashg'ulotlari dars samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lmoqda.

Ushbu darsliklar asosidagi har bir dars o'qituvchidan yangicha metodikani talab etadi. O'qituvchi bir xillikdan qochib har bir darsga o'zgacha tayyorgarlik bilan kelishini va bu dars zamonaviy interaktiv usullar asosida o'tilishini hamda kerakli ko'rgazmali qurollar bilan ta'minlanishini ham talab ham taklif etadi. Chunki darslikning o'zida aynan bu kabi usullarga tayyor topshiriqlar keltirilgan. Undan foydalanmaslikning iloji yo'q [16; 38-39-b.]. Metodik masalalar har bir mavzuda mavjud bo'lib, shu bilan birga odatda, ular bir qiymatli yechimga ega emas. O'qituvchi darsda yuzaga kelgan metodik masalaning mazkur o'quv vaziyati uchun eng yaroqli yechimini tez topa olishi uchun bu sohada yetarlicha keng tayyorgarlikka ega bo'lishi talab etiladi [15; 78-79-b.]. Bundan ko'rinadiki, o'qituvchilar o'z o'quvchilarining yigirma birinchi asr ko'nikmalari bilan qurollanishini ta'minlash uchun ta'limga ilg'or loyihaviy amaliyotlarni joriy etishlari kerak.

LAT va XXI asr ko'nikmalari

Ta'limning zamonaviy globallashuv va axborotlashuv sharoitida rivojlanishi va takomillashuvini, o'qitishga innovatsiyalarning turli shakllarini tadqiq etmasdan, bugungi kunda mutaxassisni nimaga va qanday tayyorlashga bir qator yondashuv va munosabatlarni tamoyillar asosida ko'rib chiqmasdan amalga oshirish mumkin emas [13; 1158-1160-b.]. Bu borada dunyoda inson kapitaliga bo'lgan ehtiyojning ortishi «aql va mantiq» kategoriyalariga turli madaniy, ta'limiy va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni nazorat qilib turuvchi, yoshlarning faoliyatiga baho beruvchi zaruriy o'lchov sifatida qaralishiga sabab bo'lmoqda.

Dunyoning yetakchi ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilarning intellekti va dunyoqarashini rivojlantirishda aniq fanlarni o'qitish, integrallashgan ta'lim texnologiyalari, virtual va eksperimental loyihalarni joriy etish orqali ta'lim oluvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishning samarali mexanizmlari yo'lga qo'yilmoqda. Mana shunday integratsiyashgan global ta'lim muhitida bo'layotgan o'zgarishlarni e'tiborga olgan holda, bizning milliy ta'lim tizimimizda ham qator islohotlar amalga oshirilmoqda.

Ta'lim tizimining yangi milliy modeli O'zbekiston Respublikasining barcha ta'lim maktablari uchun majburiy bo'lgan Davlat ta'lim standartlari talablarida berilgan tayanch ta'lim mazmunini bajarish, o'quv dasturiga zamon talablaridan kelib chiqib, fundamental, nazariy yoki eksperimental fan sifatida yondashish, fanning falsafiy va metodologik jihatdan yangilanishini, ta'lim mazmuni va o'qitish uslubiga nisbatan takomillashtirilgan samarali boshqaruv usullarini ishlab chiqishni taqozo etganligi tufayli joriy qilindi. Shu maqsadda matematika fanini o'qitishning so'nggi yillardagi tahlil qilinganda quyidagi dolzarb muammolar aniqlandi:

matematika fanining jamiyatdagi o'rni yetarlicha baholanmaganligi;

fan bo'yicha DTS talablarining yuqori belgilanganligi va o'quv dasturi yuklamasining oshib ketganligi;

darsliklarda fan mazmunining «quruqligi», hayotdan ajralib va eskirib borayotganligi; Matematikani o'qitish metodlarining eskirganligi;

umumta'lim fanlari bo'yicha fanlararo bog'lanish va amaliy yondashuvlarga e'tibor qaratilmaganligi;

mavjud oliy ta'lim muassasalarida matematika fani yo'nalishida tayyorlanayotgan pedagog kadrlarning bilim va ko'nikmalari sifati bugungi kun talablariga mos kelmayotganligi kabilar [4; 562-b.].

2020-yilda ishlab chiqilgan Milliy o'quv dasturida maktab o'quv dasturlarini ilg'or xorijiy tajribalar asosida takomillashtirish mexanizmini yaratish vazifasi qo'yilgan bo'lib, uning ijrosi sifatida, 2023-2024-o'quv yilida boshlang'ich sinflar uchun 4K modeliga asoslangan zamonaviy o'quv darsliklari yaratildi. Xalqaro baholash dasturlarida matematika fani uchun ishlab chiqilgan topshiriqlar tizimi ham 4K modelini qamrab olgan bo'lib, o'quvchilarda kreativlik, hamkorlik qilish (kollaboratsiya), kritiklik (tanqidiy fikrlash qobiliyati) hamda kommunikativlik sifatlarini baholashga qaratilgan.

O'quvchilarda tez yutuqlarga erishish uchun xayoliy va ijodiy fikrlash qobiliyati rivojlangan bo'lishi kerak. "Muloqot", "hamkorlik", "ijodkorlik", "muammo yechish malakasi" va "innovatsion ko'nikmalar" atamaları ko'pincha loyihaga asoslangan ta'lim (LAT)ni qo'llab-quvvatlaydigan "4K" deb ataladi [1; 125–136-b]; Ushbu tadqiqotda biz faqat uchta: hamkorlikda ishlash, tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalariga e'tibor qaratdik va ular matematikani o'rganishga ko'proq ta'sir qilishini aniqladik.

Matematika fanini loyiha asosida o'qitishning sabablari

Matematikada LATni joriy etishning asosiy sabablaridan biri o'zbekistonlik o'quvchilarning xalqaro baholash dasturlarida matematika fanidan past ball olishining omillarini ijobiy hal qilishdir. Finlyandiya o'z ta'lim tizimiga LATni joriy etish orqali PISA reytingida o'z reytingini yaxshiladi, bu esa o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlik va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga hamda o'rganilayotgan fanlarni chuqur tushunishni shakllantirishga yordam berdi, natijada akademik natijalar yaxshilandi.

LAT amaliy, real dunyoda muammolarni yechish faoliyati orqali o'quvchilarga matematik tushunchalar va ko'nikmalarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Matematikani o'qitishda LATni qo'llash o'quvchilarning motivatsiyasini, hamkorlik va ijodkorligini rivojlantirishi mumkin, bu XXI asr ko'nikmalarini rivojlantirish va ta'lim oluvchilarni kelajakda hayotda raqobatbardosh etib tayyorlash uchun zarurdir. LAT diqqatni o'qituvchiga yo'naltirilgan ta'limdan o'quvchiga yo'naltirilgan ta'limga o'tkazishi mumkin, bu esa o'quvchilarga o'z bilimlarini egallashga va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga imkon beradi.

Adabiyotlar sharhi

Xalqaro baholash dasturlarida matematika fani uchun ishlab chiqilgan topshiriqlar tizimi ham 4K modelini qamrab olgan bo'lib, o'quvchilarda kreativlik, kollaboratsiya, kritiklik, kommunikativlik sifatlarini baholashga qaratilgan.

LAT va hamkorlik qobiliyatlari. Hamkorlikdagi ta'lim (CL collaboration learning) yigirma birinchi asr ko'nikmalarining asosiy tarkibiy qismidir. Bu talabalarning fikr almashish, muammoni hal qilish yoki umumiy maqsadga erishish uchun hamkorlik qilishini o'z ichiga oladi. Hamkorlik LAT jarayonining asosiy elementidir, lekin loyihaga asoslangan ta'limning afzalliklarini muhokama qilishda u ko'pincha e'tibordan chetda qoladi.

Hamkorlikdagi ta'lim — bu o'quvchilar muammolarni hal qilish, topshiriqlarni bajarish yoki mahsulot yaratish uchun guruhlariga bo'lingan holda ishlaydigan ta'lim strategiyasidir. Gokhale ta'kidlaganidek, hamkorlikda o'rganish o'qitish yondashuvi sifatida o'quvchilarni umumiy maqsad bilan kichik guruhlarda ishlashni o'z ichiga oladi. Bu usulda o'quvchilar

nafaqat o'z bilimlari uchun mas'ul bo'lib qolmay, balki bir-birining muvaffaqiyatida rol o'ynaydi, ya'ni bir o'quvchining muvaffaqiyati boshqalarning muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi [6; 152-155-b.]. Bundan tashqari, Laal va Godshi ta'kidlashicha, hamkorlikda o'rganish — bu o'quvchilar muammolarni hal qilish, topshiriqlarni bajarish yoki mahsulot yaratish uchun hamkorlik qiladigan ta'lim strategiyasidir [9; 486–490-b.].

Matematik ta'limda kollaboratsiyaning mashhurligi 1980-yillarga kelib keskin ko'tarildi, ammo u shundan beri rivojlanishda davom etmoqda. Hamkorlikdagi ta'lim deb nomlanuvchi ta'lim strategiyasi o'quvchilarni guruhlarda birgalikda loyihalar ustida ishlashga majbur qilganligi sababli bu ularning ta'limini sifat jihatdan yaxshilashga harakat qiladi. Hamkorlikdagi ish samaradorligini belgilovchi asosiy omillar o'quvchilarning o'quv jarayonidagi ishtiroki va o'qituvchilarning loyiha natijalarini baholashga tayyorligidir.

Loyihaga asoslangan ta'lim (LAT) — bu haqiqiy kontekstlarni tadqiq qilishga asoslangan, yaxlit ta'lim yondashuvi. Bu birgalikda o'rganishning o'ziga xos shakli bo'lib, o'quvchilarning moddiy, real dunyo obyektlari bilan shug'ullanishiga ko'proq e'tibor beradi [2; 7–55-b. 10; 140–150-b.].

LATda talabalar umumiy fikrni aniqlash, g'oyalarni rivojlantirish, konsepsiyalarni aniqlash yoki yakuniy mahsulotni yaratish uchun ikki yoki undan ortiq juftlik yoki sinf guruhlari ishlagan da'vat etiladi. Talabalar o'qituvchining ko'rsatmalariga diqqat bilan amal qiladilar va o'qish va qo'llash orqali o'z tushunishlarini namoyish qilib, dars materialini tushunishlarini sinchkovlik bilan sharhlaydilar va qo'llaydilar.

Kollaboratsiyadan foydalanish ma'ruza o'qiyotgan o'qituvchiga qaratilgan eski sinf muhitidan chuqur o'zgarishlarga olib keldi. Eslatmalar olish, ma'ruza tinglash va shunchaki kuzatish usullari sinfda hamkorlikni ta'kidlab, qisman yo'qolishi mumkin. O'quvchilarning qiziqishini oshirish, matematikaga bo'lgan ishonchni oshirish va o'quvchilarning kundalik hayotlarida matematikaning ahamiyatini ko'rishga yordam berish uchun mo'ljallangan o'quv strategiyalari matematika yutuqlarini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, tegishli yordam va motivatsiyani ta'minlay oladigan o'qituvchilarning roli ham o'quvchilarning matematikani o'rganishdagi faolligiga sezilarli ta'sir qiladi [17; 9–13-b.].

LAT va muammolarni hal qilish qobiliyatlari. LAT ning afzalliklaridan biri o'quvchilarga tengdoshlari bilan hamkorlik qilish orqali haqiqiy vaziyatlarda muammolarni hal qilishda yordam berishidir. LAT qo'shimcha o'quv dasturi emas, balki tegishli bilim va ko'nikmalar nuqtai nazaridan muammolarni aniqlash va hal qilishdir [11; 476-484-b.]. Muammoni hal qilish loyihani amalga oshirish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Loyihani yakunlash uchun o'quvchilar barcha qiyinchiliklarni yengib o'tishlari kerak va ularning muammoni hal qilish qobiliyati asta-sekin yaxshilanadi va takomillashadi.

Muammoli ta'limni kognitiv, psixomotor va affektiv sohalarda o'quvchilar sifatini yaxshilash uchun qo'llash mumkin, deb ishonsak bo'ladi. Bu asosan o'quvchilarga o'zlarining shaxsiy imkoniyatlarini o'rganish uchun moslashuvchanlikni ta'minlaydigan o'qitish usuli sifatida tushuniladi. Adabiyotlar va ta'lim bo'yicha mutaxassislarning bayonotiga ko'ra, LATni o'quvchilarga real hayotdagi vaziyatlarga yanada moslashuvchan va oqilona munosabatda bo'lishga yordam beradigan o'qitish strategiyasi sifatida umumlashtirish mumkin [14; 43–53-b.]. Ko'pgina ta'lim sohasidagi tadqiqotchilar loyihaga asoslangan ta'limni o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishda ta'sirchan vosita sifatida ko'rishadi.

LAT va tanqidiy fikrlash qobiliyatlari. Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalari o'quvchilarni ushbu qobiliyatlardan foydalanishga undaydigan aqliy jarayonlardir. Ular o'z-o'zidan o'rganish uchun g'oyalar va faoliyatlarni tasniflash, g'oyani aniq asoslash, narsalarni birlashtirish va munosabatlarni ko'rish, o'rganilgan ma'lumotning ahamiyatini aniqlash va baholangan yoki taklif qilingan narsaning ta'sirini baholashda yordam beradi.

Dunyo hal qilinishi kerak bo'lgan noyob elementlar bilan to'lib-toshgan, natijada muammolarni hal qilish qobiliyatiga ega bo'lgan mutaxassislarga ehtiyoj paydo bo'lmoqda. Tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati bu asr va butunlay axborotga asoslangan global iqtisodiyot uchun muhim saboqdir. Yoshlarda tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish global ta'lim siyosatining muhim maqsadi hisoblanadi. Oliy ta'limda ham tanqidiy fikrlash va muammoni hal qilish ko'nikmalarining ahamiyati ortib bormoqda, bunda o'quvchilarni bu qobiliyatlarni rivojlantirishga undaydigan pedagogika zarur bo'lib qoldi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, maktabda tanqidiy fikrlash darslaridan foydalanish nafaqat axloqiy shaxslarni rivojlantirish amaliyotida foydalidir, balki haqiqiy muammolarni hal qilishda insonlarga yordam berishda ham muhim ahamiyat kasb etmoqda.

1-jadval. Tanqidiy fikrlash testining tavsifi.

T.r	Tanqidiy fikrlash ko'nikmalari	Ko'rsatkichlari
1	Izohlash, sharhlash	Berilgan matematik bayonotni o'quvchilar tushuntira olishi va talqin qila olishi kerak: <ul style="list-style-type: none"> •“O'tkir burchak” atamasi nimani anglatadi? •To'g'ri burchak va o'tmas burchak o'rtasidagi farqni tushuntiring.
2	Tahlil	O'quvchilar olingan natijalarni tanqidiy tahlil qildilar. <ul style="list-style-type: none"> •360 darajadan katta burchakka ega bo'lish mumkinmi? Nima uchun?
3	Xulosa chiqarish	O'quvchilar xulosalar chiqarish va asoslash uchun mantiqiy fikrlashni qo'lladilar. <ul style="list-style-type: none"> • Agar ikkita burchak bir-birini to'ldiruvchi bo'lsa, ularning o'lchovlari haqida qanday xulosa chiqarishimiz mumkin? • Nima uchun vertikal burchaklar teng o'lchovlarga ega?
4	Baholash	O'quvchilar taqdim etilgan natijalarni tahlil qilish va tegishli ma'lumot bilan taqqoslash orqali baholadilar <ul style="list-style-type: none"> • Kimdir barcha parallelogrammlarni to'rtburchaklar deb fikr bildirmoqda. Bu rostmi yoki yolg'onmi? Buning sababini keltiring.
5	Tushuntirish	O'quvchilar tushuntirish orqali javoblarini aniqlashtirishlari mumkin. <ul style="list-style-type: none"> • Uzunlik va segment uzunligi o'rtasidagi farq nima? Har biriga misol keltiring. • Ikki burchakning mos kelishini qanday aniqlash mumkin? Bosqichlarni tushuntiring.

6	O'z ustida ishlash	<p>O'quvchilar muammoni hal qilish jarayonida xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish uchun takliflar berishi mumkin.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masalani yechishdagi xatolikni toping: "Agar burchak $A = 50$ gradus va B burchak $= 70$ gradus bo'lsa, u holda burchak o'lchami $A + B = 110$ daraja". • Burchaklari 60 gradus, 70 gradus va 50 gradus bo'lgan uchburchak diagrammasini chizing. Bu mumkinmi? Agar yo'q bo'lsa, muammoni hal qilish uchun yechim taklif qiling.
---	---------------------------	--

Maktabda loyihaga asoslangan ta'lim strategiyasini qo'llash turli xil yuqori darajadagi fikrlash qobiliyatlarini, jumladan, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Konseptual jihatdan LATni mavzu bilan bog'liq ssenariylarni o'rganish orqali o'quvchilarning tanqidiy fikrlash va mulohazalarini kuchaytiradi. O'qituvchi talabalar uchun loyiha yoki tadbirlarni ishlab chiqadi, ularning bajarilishi uchun javobgar bo'ladi.

Konstruktivizm nazariyasi. Ijtimoiy konstruktiv yondashuv loyihaga asoslangan ta'limning asosi bo'lib, u o'quvchilarning guruh ishi va o'qituvchi rahbarligi orqali o'quv jarayoniga jalb qilinishini ta'kidlaydi [7; 1–9-b.]. Shu sababli o'qituvchilar o'quvchilar o'z bilimlarini o'z zimmalariga olishlari mumkin bo'lgan sinf muhitini yaratishi kerak. Loyihaga asoslangan o'quv darslarida talabalar ta'lim olishlarida faol ishtirok etishlari va real loyihalar ustida ishlashda muhim ko'nikmalarni rivojlantirishlari uchun rag'batlantiriladi.

Shaxslararo o'rganish insonlar guruhlarida ishtirok etganda, ma'lumot almashganda va to'siqlarni yengish uchun birgalikda ishlaganda sodir bo'ladi [5'879–891-b.]. O'quvchilar o'zlarining ta'lim olishlari uchun to'liq mas'uliyatni o'z zimmalariga oladigan guruhlarida muhim hayotiy ko'nikmalarni rivojlantiradilar. O'quvchilarning ijodiy fikrlash bilimlari va iste'dodlari o'rtasidagi bo'shliqni to'ldirish qobiliyati ushbu yangi hayotiy ko'nikmalarni egallash orqali yordam beradi. U o'zgaruvchan tajribalarni keltirib chiqaradigan, bilimlarni uzoq muddatli saqlashni osonlashtiradigan va o'quvchilarning inklyuziv va ishtirokchi jamiyatga sodiqligini rivojlantiruvchi LAT ahamiyatga molik ekanligini e'tirof etgan [12; 74–85-b.].

Kolb[8; 65–98-b.] tomonidan ishlab chiqilgan tajribaviy o'rganish nazariyasi (ELT) LAT uchun nazariy asos bo'lib xizmat qildi [24]. ELT LAT tamoyillari bilan yaxshi ishlaydi va u yosh bolalarda ilmiy uslubga tug'ma qiziqish borligini va ular kundalik hayotida uchrashadigan narsalar qanday ishlashini bilishni xohlashlarini tadqiq etgan. Sevgul va Yavuzcan bolalar tabiatan qiziquvchan va atrofdagi dunyo bilan doimiy ravishda mazmunli aloqada bo'lishlarini ta'kidladilar. Ular bir-birlari bilan muloqot qilish orqali tanqidiy fikrlashni va qiyinchiliklarni hal qilishni o'rganadilar [14; 43–53-b.].

Kattalar, tengdoshlar va o'qituvchilar bilan maslahatlashish hamkorlikda o'rganishga yordam beradi. LAT tamoyillari o'quvchilar va haqiqiy sinf bilan rezonanslashadigan o'quv muhitini yaratishga e'tibor qaratganligi sababli Kolbning ELT darajasiga muvofiq bo'ladi. O'quvchilar haqiqiy dunyo ilovalaridan foyda olish va tengdoshlari bilan mazmunli munosabatlarni rivojlantirish imkonini beradigan sinf faoliyati bilan ta'minlanishi kerak. O'quvchilar umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilganda o'zlaridan kattaroq narsaga tegishlilik tuyg'usiga ega bo'lishadi [14; 43–53-b.].

Metodologiya. Muammoga asoslangan o'rganish (LAT) metodi talabalarning yigirma birinchi asr ko'nikmalarini, jumladan hamkorlik, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlashni

kuchaytirganligini aniqlashda konvergent aralash usullar qo'llaniladi. Sifatli ta'limni tashkil qilishda o'quvchilarning loyiha ishi jarayonini samarali muvaffaqiyatini ta'minlash uchun hamkorlik doirasidan foydalangan holda intervensiya (izohlash, sharhlash) orqali kuzatiladi.

Xulosa va takliflar. Natijalar shuni ko'rsatdiki, LAT yo'riqnomasini olgan o'quvchilar hamkorlikda ishlash, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradilar, chunki bu turli baholash vositalari, jumladan, so'rovnomalar, testlar va sinfdagi kuzatuvlar orqali o'lchab aniqlanadi. Bu ko'nikmalar talabalarni yigirma birinchi asrning global raqobat, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy hamda atrof-muhit muammolari kabi murakkab muammolariga tayyorlash uchun zarurdir. Biroq, TIMSS tadqiqotiga tayyorgarlik bosqichida, respublikamiz maktablari o'quvchilari arifmetik muammolarni hal qilishda tanqidiy fikrlashga ko'proq odatlanishlari kerak. Bu matematika va fan ta'limini yaxshilashga intilayotgan o'qituvchilar uchun katta muammodir.

Tadqiqotlar LAT larini samarali amalga oshirish, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va hamkorlik qobiliyatlarini qanday oshirishi mumkinligiga oydinlik kiritadi. Uning natijalari o'qituvchilarga o'quvchilarning LAT faoliyatda ishtirok etish ta'lim jarayonini sifat jihatdan yangilashda va o'quvchilarga yo'naltirilgan ta'limga erishish uchun o'quv yondashuvlarini qayta qurishda yordam berishi mumkin [18; 22-56-b.].

Hamkorlik qobiliyatlari bugungi o'zaro integratsion muhitida va global madaniyatda muvaffaqiyatga erishish uchun juda muhimdir. LAT ta'lim oluvchilarga ushbu ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradigan yagona ta'lim faoliyatidir, chunki u o'quvchilardan muammolarni hal qilish va mahsulot ishlab chiqarish uchun kichik guruhlarda hamkorlik qilishni talab qiladi.

Boshlang'ich bosqichda matematikani o'qitish LAT uchun ideal usul hisoblanadi. Bu o'quvchilarga turli matematik tushunchalar o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga va mavzu bo'yicha konseptual tushunchani rivojlantirishga yordam beradi. U o'quvchilarga matematik konsepsiyani rivojlantirishning muhim jihati bo'lgan matematik tushunchalar to'plamidagi qisman tartibni aniqlashga yordam beradi.

Ammo shuni ta'kidlash kerakki, LAT samaradorligi o'qituvchilarni tayyorlash va qo'llab-quvvatlash, o'quv rejasini moslashtirish, baholash usullari va o'quvchilarning tayyorgarligi kabi turli omillarga bog'liq bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, ma'lumotlar matematika ta'limida yigirma birinchi asr ko'nikmalarini, jumladan hamkorlik, tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilishni targ'ib qilish uchun LATning potensial afzalliklarining empirik dalillarini taqdim etadi. Natijalar o'quvchilarni yigirma birinchi asrning murakkab muammolariga tayyorlay oladigan ta'lim oluvchilarga yo'naltirilgan, so'rovga asoslangan va haqiqiy o'rganish tajribasining muhimligini ta'kidlaydi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Almazroui KM (2023) Project-based learning for 21st-century skills: an overview and case study of moral education in the UAE. Soc Stud 114(3):125–136
2. Davidson, N.; Major, C.H. Boundary crossings: Cooperative learning, collaborative learning, and problem-based learning. J. Excell. Coll. Teach. 2014, 25, 7–55. [Google Scholar]
3. Dilshoda Norboyeva. <https://kun.uz/news/2023/08/17/xxi-asr-oquvchisi-uchun-zarur-konikmalarini-orgatuvchi-model-4k-haqida>

4. Djumayev Mamanazar Boshlang'ich ta'limda matematikadan milliy o'quv dasturini amaliyotga joriy etish muammo va yechimlari <https://doi.org/10.5281/zenodo.1105984>
5. Dolmans DHJM (2019) How theory and design-based research can mature PBL practice and research. *Adv Health Sci Educ Theory Pract* 24(5):879–891
6. Gokhale, A.A. (1995). *Journal of Technology Education: Collaborative Learning Enhances Critical Thinking* Vol 7 No.1
7. Huang W, London JS, Perry LA (2022) Project-based learning promotes students' perceived relevance in an engineering statistics course: a comparison of learning in synchronous and online learning environments. *J Stat Data Sci Educ* 00(0):1–9
8. Kolb B (1984) Functions of the frontal cortex of the rat: a comparative review. *Brain Res Rev* 8(1):65–98
9. Laal, M. & Ghodsi, S. M. (2012). Benefits of collaborative learning. *Procedia -Social and Behavioral Sciences* 31 (2012) 486–490
10. Mora, H.; Signes-Pont, M.T.; Fuster-Guilló, A.; Pertegal-Felices, M.L. A collaborative working model for enhancing the learning process of science & engineering students. *Comput. Hum. Behav.* 2020, 103, 140–150. [Google Scholar]
11. M. Mahendran, "Towards an appropriate fatigue loading sequence for roof claddings in cyclone prone areas," *Engineering Structures*, vol. 17, no. 7, pp. 476-484, 1995.
12. Mielikäinen M (2022) Towards blended learning: stakeholders' perspectives on a project-based integrated curriculum in ICT engineering education. *Ind High Educ* 36(1):74–85
13. Qurbonova Baxtixon Qo'chqarbayevna XXI asr o'quvchisi uchun zarur ko'nikmalarni o'rgatuvchi model – 4K tarkibi xususida. <https://doi.org/10.5281/zenodo.11200061>
14. Sevgül Ö, Yavuzcan HG (2022) Learning and evaluation in the design studio. *Gazi Univ J Sci Part B Art Humanit Des Plan* 10(1):43–53
15. Turdikulova Maxbuba Xudoyqulovna, Xidirova Oyjamol Normurodovna. Boshlang'ich sinflarida matematika o'qitishni zamonaviy tarzda amalga oshirish imkoniyatlari. <https://nauka21veka.ru/articles/pedagogicheskie-nauki/boshlang-ich-sinflarida-matematika-o-qitishni-zamonaviy-tarzda-amalga-oshirish-imkoniyatlari-1537397833/>
16. Urazbayev Muratbay Amanbayevich. XXI asr ko'nikmalari: ta'limning 4 K modeli – o'quvchilarning qobiliyatlarini rivojlantiruvchi omil sifatida. <https://uzresearchers.com/index.php/RESMD/article/view/3642/3693>
17. Zaynab Abdusattarova. (2024). Educational activity as a factor in solving mathematical problems of elementary school students through theory of cognitive education. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 2(9), 9–13. Retrieved from <https://webofjournals.com/index.php/9/article/view/1771>
18. Chistyakov AA, Zhdanov SP, Avdeeva EL, Dyadichenko EA, Kunitsyna ML, Yagudina RI (2023) Exploring the characteristics and effectiveness of projectbased learning for science and STEAM education. *Eurasia J Math Sci Technol Educ* 19(5):em22-56

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 12 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali
2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli
guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.
Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:
100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:
scienceproblems.uz@gmail.com
Bog‘lanish uchun telefonlar:
(99) 602-09-84 (telegram).